

**Dunja Njaradi, Knjiga o plesu.
Tradicije, teorije, metodi, Ansambl narodnih igara
i pesama Srbije „Kolo“, Beograd, 2018.**

Knjiga o plesu. Tradicije, teorije, metodi predstavlja naučnu monografiju dr Dunje Njaradi, docentkinje sa Katedre za etnomuzikologiju i etnokoreologiju Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu, koju je, 2018. godine, objavio Ansambl narodnih igara i pesama Srbije „Kolo“. Kako i sam naslov upućuje čitaocima, studija je u celosti posvećena plesu. Autorka se, u monografiji, bavi zapadnim umetničkim formama – savremenim i tradicionalnim plesom, pri čemu jasno navodi da nezapadne forme ne smatra manje vrednim za istraživanje. Ipak, kao i svaka studija, i ova je morala da bude ograničena samo na određene fenomene, kako bi se zadata tema što bolje predstavila potencijalnim čitaocima.

Već u uvodnom poglavlju, doc. dr Dunja Njaradi nagoveštava da je izbor tema eklektičan, ali da, ipak, prati njen lični put u bavljenju plesom. Njaradijeva ima značajno plesno iskustvo u najrazličitijim plesnim žanrovima, dok je, ujedno, i obrazovana u domenima etnologije-antropologije i teatrologije, što je čini izuzetno kompetentnom i daje joj potpuni legitimitet da napiše studiju poput ove.

Knjiga se sastoji od uvoda, zaključka i tri zasebna poglavlja. Na samom početku, autorka postavlja dva važna problema s kojima se istraživači susreću tokom pisanja ili promišljanja o plesu. Pre svega, ne postoji konsenzus oko termina ples – definisan je u zavisnosti od temporalnih i teritorijalnih faktora, ali i društveno-političkih okolnosti, pri čemu i različite discipline imaju svoja raznorodna određenja. Osim toga, ples dugo nije percipiran kao umetnost, zbog čega su ga mnogi autori zanemarivali u svojim istraživanjima. Na kraju, efemerna priroda plesa zadavala je dodatne probleme autorima koji su pokušavali da pišu o njemu. Uvodno poglavlje autorka završava odeljkom *koreografija*, a to je upravo fenomen koji će, kroz celu knjigu, imati svoje važno mesto u analitičkim promišljanjima dr Dunje Njaradi. Iako koreografija, kao koncept, takođe poseduje nebrojane definicije, Njaradijeva iznosi značajnu i zanimljivu tvrdnju da su proces stvaranja koreografije – koreografisanje, i sam produkt – koreografija, nerazdvojni te da o njima ne bi trebalo da razmišljamo odvojeno. Odnosno, „koreografija je i sama proces, jedna tačka u kontinuumu koreografisanja...“ (Njaradi 2018, 15).

Prvo poglavlje nosi naslov *Ples u istoriji i teoriji* i podeljeno je u 5 tematskih celina ili potpoglavlja. Autorka čitaocima vodi kroz različite za-

padne plesne forme, govoreći prvenstveno o baletu i njegovom razvoju, potom polako dolazeći sve do 20. veka, kada se dešava „revolucija“ i formiranje novog plesnog pravca – modernog plesa. Ističući najznačajnije predstavnike na ovom putu, te kapitalna koreografska dela, Njaradijeva ujedno ukazuje i na osnovne specifičnosti u plesnim tehnikama pomenutih žanrova. Čitajući studiju, nakon revolucionarnog prelaska s baleta na moderni ples, stižemo do „zamagljivanja“, upoznavajući se, tako, s postmodernim i savremenim plesom. Prvo poglavlje se završava razmatranjem teorijskih pristupa proisteklih iz antropoloških proučavanja plesa, gde saznajemo na koje načine su se antropolozi bavili plesom, ali i koje su dve značajne metodološke tradicije usmeravale istraživače iz ovog polja.

Koreografija tradicionalnih plesova – pomeranje, izmeštanje, razvoj naslov je drugog tematskog poglavlja, podeljenog u šest zasebnih potpoglavljaja. Kada je reč o koreografiji tradicionalnih plesova (u daljem tekstu: KTP) u Srbiji/Jugoslaviji, polazi se od razdoblja socijalizma, budući da je, u tom periodu, ovaj žanr zadobio svoje oblike i specifičnosti, koje i danas baštini. Tako i Dunja Njaradi, kroz različita istraživanja drugih autora, ilustruje kako je tekao proces razvoja KTP u socijalizmu – i ne samo da to ilustruje na primerima bivših jugoslovenskih republika, već se i određenim studijama služi za komparaciju u okvirima socijalističkog sistema, prikazujući primere iz Bugarske, Kine itd. Stariji istraživači, kojih nije bilo mnogo, kada pišu o odnosu socijalizma i koreografisanja, pretežno ističu da je komunistička vlast doslovno diktirala umetnosti kako bi trebalo da izgleda. Dunja Njaradi ovde zauzima drugačiju, ali značajnu poziciju, ukazujući na to da državni aparat u socijalizmu ipak nije, u tolikoj meri, uticao na umetničke prakse, već da su umetnici imali određenu slobodu u kreiranju svojih koreografija. Zahvaljujući obradi ove teme, saznajemo i za izvesne razlike između jugoslovenskog/srpskog koreografisanog folkloru i onog u ostalim socijalističkim zemljama. Naime, u Jugoslaviji se nisu razvili formalni obrazovni sistemi za oblast koreografisanja, što Njaradijeva vidi kao prednost, navodeći da je, upravo zbog toga, jugoslovenski/srpski folklor stvorio svoju specifičnu umetničku scenu. Kroz dalja potpoglavljaja, autorka objašnjava kako generalno teče proces edukacije i obučavanja plesača, posmatrajući ih kroz ose formalno-neformalno, ali i uvodeći model „šegrtovanja“ kao važan u ovim procesima. Na kraju poglavlja, autorka nam otkriva kako izgleda „koreografski zanat“ u Srbiji, ilustrujući celokupni prikaz narativima svojih sagovornika iz domena amaterskog, ali i profesionalnog sveta KTP.

Kraj XX veka pravi veliki otklon od stabilnosti i približava se mobilnosti, što se reflektuje u svim sferama života – domovi postaju mobilni, isto kao i identiteti, zajednice, pa i sam umetnički rad. Stoga, u posled-

njem poglavljju svoje studije, Dunja Njaradi pažnju usmerava na pitanja socijalne pokretljivosti u plesu, posmatrajući ples kao posao, a plesače kao radnike u sve nesigurnijim kreativnim industrijama (Njaradi 2018, 110). Radikalna promena iz fordističkog u postindustrijski model znatno je uticala na celokupni društveni sistem, urušavajući pritom stabilne kompanije koje su dugo opstajale kao mikrozajednice, te Njaradijeva, analizirajući građu prikupljenu sopstvenim istraživanjem, oslikava kako je ovaj zaokret uticao na plesače, njihove karijere i, generalno, plesnu scenu. U prvom delu poglavlja, Njaradijeva mobilnost plesača prikazuje kroz iskustva izvođača savremenog plesa, dok drugi deo posvećuje, makar kod nas, do sada neobrađenoj temi – turnejama folklornih ansambala, bogato ih ilustrujući iskazima samih plesača.

Iako bi čitalac očekivao da, u studiji pod naslovom *Knjiga o plesu*, pročitati opštije informacije o najrazličitijim plesnim žanrovima, smatram da je Dunja Njaradi, fokusirajući se na dva konkretna žanra, ipak, uspela da prikaže suštinu plesa kao fenomena. Čitanjem ove studije, saznajemo da je ples socio-kulturni fenomen koji je promenljiv kroz vreme, te da dobija svoja različita tumačenja i funkcije u društvenom sistemu, u zavisnosti od kulturno-istorijskog i društveno-političkog konteksta. Saznali smo da je ples oduvek bio marginalizovan u naučnim promišljanjima – prvenstveno jer ga autori nisu svrstavali u domen umetnosti, a kasnije baš zbog toga – smatrali su ga umetnošću, te stoga manje važnim za naučna promišljanja. Ipak, kroz sopstveno etnografsko istraživanje i povezivanje građe sa širim kontekstom, doc. dr Dunja Njaradi nam pokazuje da je ples zaista fenomen kroz koji se može saznati mnogo toga o proučavanom društvu, što ga čini legitimnim i važnim antropološkim poljem. Osim toga, ovo je prva studija u celosti posvećena plesu iz savremene etnološko-antropološke perspektive koja je objavljena u Srbiji, čime doc. dr Dunja Njaradi popunjava neopravdano postojeću prazninu u domaćoj literaturi. *Knjiga o plesu* objašnjava i tumači ples, ali ujedno navodi na promišljanje i dalje pisanje o ovom fenomenu, koji je imanentan čoveku.

Miloš Rašić